

HEINRICH HEINE

Mandeli joonistus 1829. aastast. Samal aastal tutvus Wagner Heinega, kelle teosed mõjutasid «Lendava hollandlase» ja «Tannhäuseri» teket

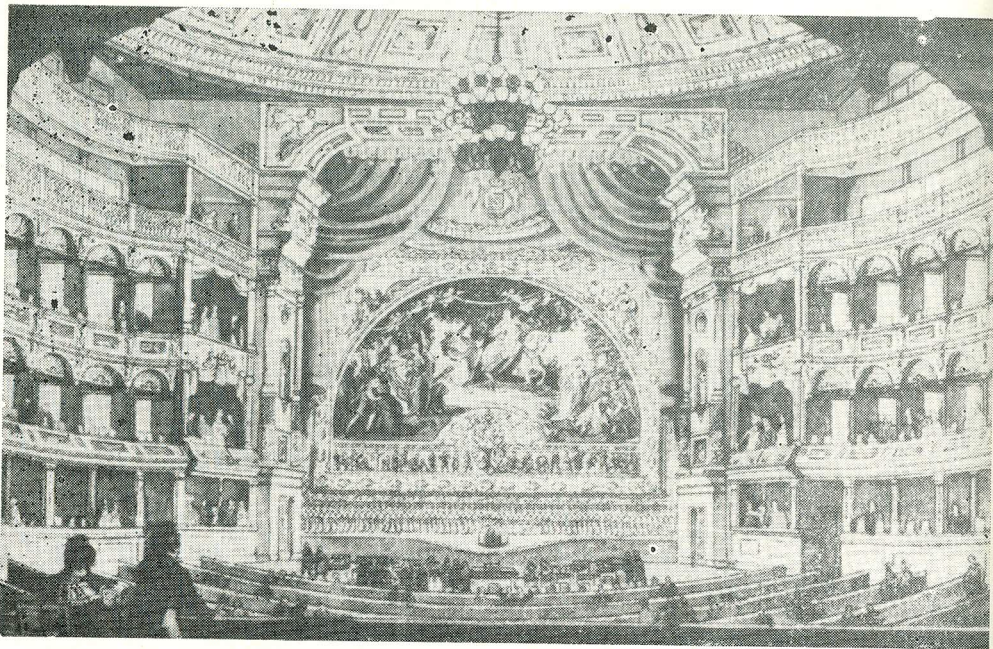
võtta. Need kirjad tuleb masti külge naelutada, muidu tabab laeva õnnetus, eriti kui pardal pole piiblit või hobuserauda raapurjel. Kirjad on alati adresseeritud inimestele, keda enam ei tunta või kes on ammu surnud. Nii võib viimane lapselaps saada armastuskirja, mis on adresseeritud ta vanaemale, kes juba sada aastat hauas lamab. See puust viirastus, see õudne laev kannab oma kapteni, ühe hollandlase nime, kes on kunagi kõikide kuradite nimel vandunud, et ta mingist mäestikust, mille nimi mul on ununenud, vaatamata pidevalt möllavale tormile tahab ümber sõita, ka kui ta peaks viimsepäevani purjetama. Kurat haaras tal sõnast, ta peab nüüd viimsepäevani merel ringi ekslema, või olgu siis, et ühe naise truudus ta lunastab. Kurat, rumal nagu ta on, ei usu naise truudusse, ja lubab seepärast äraeetud kaptenil iga seitsme aasta tagant korra maale tulla ja abielluda ning sel viisil püüda lunastust saavutada. Vaene hollandlane! Ta on tihti üsna rõõmus, kui vabaneb abielust ja oma lunastajast, et siis jälle pardale tagasi pöörduda.»

See fantaasiat sütitav romantilise ooperi jaoks ülisobiv teema muutus Wagneri mõtetes elavaks neljanädalase mere-sõidu ajal Londonisse põgenemisel, mil ta looduse ürgjõude tundma õppis ja isegi merepõhja vajuma pidi koos oma naise ja njuufaundlasega; samuti hakkas ta mõistma Hollandlase sügavaimat ja viimset eesmärki — igatsust rahu järele. Heli-loojale, keda aina rohkem hakkas huvitama müüt ooperimaterjalina ja kes oma edaspidise loomingu germaani ja skandinaavia saagadele ehitas, oli see legend väga meeltemööda.

1841. aastal valminud «Lendav hollandlane» lükati tagasi nii Leipzgis kui ka Münchenis märkusega, et see polevat Saksamaale omane. Esietendus toimus Dresdenis 2. jaanuaril 1843 ja sealgi võeti ta maha juba peale neljandat etendust. Tolleaegne Saksamaa kuulsaim laulja Wilhelmine Schröder-Devrient, kelle esinemisest Beethoveni «Fidelios» olevat noor Wagner põrutava elamuse saanud, laulis esimest Sentat.

«Lendavas hollandlases» tegi 28-aastane Wagner esimese sammu muusikalise draama poole. Järgides oma saladuslikke impulsse, alustas ta sellega üht suurimatest pööretest muusikaajaloos, mille mõju on tuntav tänini.

Et oma ideid võimalikult täpselt realiseerida, alustas «Lendava hollandlase» autor ühtlasi oma luuletajateed, kirjutades ka edaspidi ooperilibretod ise. Arthur Schopenhauer, keda Wagner austas kuni jumaldamiseni, kelle raamatut «Maailm kui tahe ja kujutus» palju kordi luges (mis on eriti märkimisväärne seetõttu, et muidu polnud ta eriti usin lugeja), kel-

DRESDENI KUNINGLIK OUKONNATEATER

lele helilooja saatis «Nibelungide sõrmuse» pühendusega tekstiraamatu, on Wagneri kompositsioone austanud nimetusega «mügarik idee» ja avaldanud arvamust, et ta peaks muusika varna riputama ja hakkama luuletajaks.

«Rienzi», mis on loodud peaaegu kõrvuti «Lendava hollandlasega», näitab kätte muutuse sisulise külje: peale «Rienzi» komplitseeritud poliitilist intriigi mõjus «Lendava hollandlase» psühholoogiline draama isegi Wagnerile niivõrd lihtsana, et ta kavandas selle algul ühevaatuselise dramaatilise ballaadina. Iseloomulik on, et helilooja tegi oma otsustavad sammud intuiitiivselt, ja alles hiljem koostas nende kohta teoreetilised teesid.

Nagu öeldud, oli Wagneri eesmärgiks muusikaline draama. Ta on korduvalt toonitanud, et võtme sellesse leidis Ludwig van Beethoven, ja oma kirjutises «Palverännak Beethoveni juurde» Viini klassiku suhu isegi kõik need sõnad pannud,

millest sai ta enda loomingu platvorm. Wagneri nooruselamus Beethoveni IX sümfoonia paatosest peegeldub ka «Lendava hollandlase» mässavas meeleolus ja lausa kõrvaga äratuntavas muusika sarnasuses.

Alates «Hollandlasest» ei ole ooperiavamäng enam popurii eredamate meloodiatest, vaid haarav kokkuvõte, üldistus teose käigust. Kuigi Wagner on ühtlasi püüdnud ületada numbrioperi piire ja luua suuri vormikomplekse, on veel selgelt tuntav aariate, retsitatiivide ja ansambelite skeem. Sellest ooperist on saanud alguse ka hiljem nii ohtralt kasutatud leitmotiivide süsteem, mida Wagner ise nimetas meloodilisteks momentideks ja mille ülesanne on iseloomustada kindlaid tegelasi, meeleolusid jne. Sel moel tahab helilooja kuulaja alateadvust mõjustada pidevate meenutuste, aimduste ja muude seostega, mille lõppeesmärgiks on «poetilise tundedooni katkematus».

Wagneri ooperid:

- «Haldjad» («Die Feen») 1834
- «Armastuskeeld» («Das Liebesverbot») 1836
- «Rienzi» 1840
- «Lendav hollandlane» («Der fliegende Holländer») 1841
(Estonias) 1925 ja 1958)
- «Tannhäuser» 1845 («Estonias» 1930 ja 1942)
- «Lohengrin» 1848 («Estonias» 1927 ja 1935)
- «Reini kuld» («Das Rheingold») 1854
- «Valküürid» («Die Walküre») 1856
- «Siegfried» 1871
- «Jumalate hukk» («Götterdämmerung») 1874
- «Tristan ja Isolde» («Tristan und Isolde») 1859
(«Estonias» 1933)
- «Nürnbergi meisterlauljad» («Die Meistersinger von Nürnberg») 1867
- «Parsifal» 1882

}

tetraloogia
«Nibelungide
sõrmus»
(«Der Ring des
Nibelungen»)

Detlef Rogge:

«Kuigi Richard Wagner «Lendavas hollandlases» grandioosel viisil merd on kujutanud, ei ole see meie arvates ooperis siiski mitte peaasi, vaid eelkõige huvitavad meid inimesed, käsitletavat tegelased, nende kired, nende saatus, nende iseloom ja nende omavahelised sidemed. Kuigi müüdil on Wagneri ooperites teatav tähendus, arvame me, et ta just «Lendavas hollandlases» kõrvalrolli mängib. Me mõistame «Hollandlast» kui haaravat rahvaoperit ja arvestame interpretatsiooni juures, et ta tuleb esitamisele «Estonia» laval.

Me püüame arusaadavaks teha, et teoses seisavad vastamisi kaks maailma: üks konventsionaalne, rikkuste küljes kinni Dalandi maailm, ja teine, mis julgelt takistustest, piiridest läbi murrab, et saavutada uut; seda esindavad nimikangelane ja Senta. Ooperi suur võlu seisneb selles, et Lendava hollandlase fantastiline saagademaailm, millest Senta unistab ja mis teda huvitab, astub siin reaalsusse.

Pole juhus, et Senta ja Hollandlane on kohe valmis ennast armastuses ühendama, et koos elada. See on Senta suur saavutus, et maailmapõlgaja ja nihilist Hollandlane saab inimeseks, kes armastusest Senta vastu temast loobub ja vabatahtlikult jälle kohutavale laevale tagasi tahab minna, kuna kardab, et Senta end temaga sidudes suurde ohtu võiks sattuda. See on ooperi suur humaanne sisu. Me püüame interpretatsiooni poole, mis peab näitama, et Sentat ja Hollandlast ümbritsev keskkond ei lase neil kokku jääda, nii et selle saatusliku olukorra tõttu jääb Sentale surm ainsaks võimaluseks armastatud mehe lunastamisel. Selles ilmneb kirglik protest vanade normide ja konventsioonide vastu ning ohver humaanse tuleviku heaks.»

Lavastusala juhataja — JAAN MIKKEL

Dekoratsioonide teostust juhendanud — KÜLLI ROOT

Kostüümide teostust juhendanud — LIIS MÄNNIK

Jumestusala juhataja — ILLI-ANN KALE

Valgustus — EVALD RADIK

Butafor — JOHANNA RANNE

Rekvisiidiala juhataja — KARIN LINDMAA

Pealavameister — HEINO LILLIPUU

Hind 30 kop.

«Ü». 82. I 1986. 3000.